

બોચાસણવાસી શ્રી અક્ષરપુરુષોત્તમ સ્વામિનારાયણ સંસ્થા
સત્સંગ શિક્ષણ પરીક્ષા

ઉકેલપત્ર : સત્સંગ પ્રાણ - પ્રથમખંડ

પ્રશ્નપત્ર - ૨

(સમય : બપોરે ૨ થી ૫)

રવિવાર, ૫ જુલાઈ, ૨૦૧૫

કુલ ગુણ : ૧૦૦

અગત્યની સૂચના

પ્રશ્નપત્રમાં દરેક પેટા પ્રશ્નની જમણી બાજુ દર્શાવેલ ખાનામાં, લખેલા ગુણની પછીના ખાલી ખાનામાં (ગુણ : ૧)
પરીક્ષાર્થીને આપેલ ગુણ લખવાના છે. જો પ્રશ્નનો જવાબ ખોટો હોય તો તે ખાનામાં '૦' (અંકડામાં શૂન્ય) લખવું. ખરાં
(✓) કે ખોટાં (X) ની નિશાની દરેક પેટા પ્રશ્નની ડાબી બાજુની ખાલી જગ્યામાં જ -પ્રશ્ન શરૂ થાય તે પહેલાં કરવી.

વિભાગ : ૧ : 'બ્રહ્મવિદ્યાના અમૂલ્ય ગ્રંથો' તૃતીય આવૃત્તિ, જૂન - ૨૦૧૩

પ્ર.૧ આપેલા વિકલ્પોમાંથી ફક્ત સાચા વિકલ્પોની આગળ આપેલા ચોરસ ખાનામાં ખરાની (✓)
નિશાની કરો. (કુલ ગુણ ૬)

નોંધ : એક કે એકથી વધારે વિકલ્પ સાચા હોઈ શકે. તમામ સાચા વિકલ્પ આગળ જ ખરાની નિશાની
કરી હશે તો જ પૂર્ણ ગુણ મળશે, અન્યથા એક પણ ગુણ નહીં મળે.

૧. ૧, ૨ (૭) ૨. ૨, ૪ (૧૦૨-૧૦૩) ૩. ૧, ૪ (૫૨)

પ્ર.૨ નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. (કુલ ગુણ ૫)

નોંધ : અડધા સાચા જવાબનાં ગુણ આપવા નહીં.

૧. ગઢડા મ. ૫૬ માં શ્રીજીમહારાજ પોતાના અંતઃકરણ માટે શું કહે છે ? (૪૧)
- જ. અમારી કોરનું ઠીક ભાસે છે જે, ગમે તેવા ભૂંડા દેશ-કાળાદિકનો યોગ થાય પણ કોઈ રીતે અમારું અંતઃકરણ ફરે નહિ.
૨. લોચા પ્રકરણના કેટલાં વચનામૃતો છે ? (૧૪)
- જ. લોચા પ્રકરણના ૧૮ વચનામૃતો છે.
૩. શ્રીજીમહારાજે દીનાનાથ ભટ્ટને મોક્ષનો કયો શ્લોક બતાવ્યો ? (૧૮)
- જ. પ્રસંગમજરં પાશમાત્મનઃ કવયો વિદુઃ। સ એવ સાધુષુ કૃતો મોક્ષદ્વારમપાવૃતમ્ ॥
૪. વાતોનું સામર્થ્ય જણાવતાં સ્વામીએ પ્રકરણ ૧/૩૦૨માં શું કહ્યું છે ? (૮૦)
- જ. આ વાતું તો જેના ભૂંડા આશય હશે તેને દબાવી દઈને પણ ઉપર નીકળે એવી છે.
૫. ગઢપુરમાં સં.૧૮૮૩ના પ્રબોધિની ઉત્સવે ગુણાતીતાનંદ સ્વામીના જામીન કોણ થયા ? (૮૬)
- જ. ગઢપુરમાં સં.૧૮૮૩ના પ્રબોધિની ઉત્સવે ગુણાતીતાનંદ સ્વામીના જામીન મહારાજ થયા.

પ્ર.૩ પ્રમાણ પરથી વિષયનું શીર્ષક આપો. (કુલ ગુણ ૫)

નોંધ : કૌંસમાં આપેલ મુદ્દો પરીક્ષાર્થીએ ન લખ્યો હોય તો પણ ગુણ આપવો.

૧. “યેનાક્ષરં પુરુષં વેદ સત્યં પ્રોવાચ તાં તત્ત્વતો બ્રહ્મવિદ્યામ્ । ” (૪)
- જ. બ્રહ્મવિદ્યાનું તાત્પર્ય
૨. ‘જે તેજને વિશે મૂર્તિ છે તે જ આ પ્રત્યક્ષ મહારાજ છે.’ (૨૬)
- જ. શ્રીજીમહારાજ : સર્વાવતારના અવતારી સર્વોપરી ભગવાન (૨૪)
૩. ‘ફિરંગી નિત્ય ક્વાયત કરાવે છે તેથી તેના માણસ બહુ ખબડદાર થાય છે.’ (૧૧૪)
- જ. સ્વામીની વાતોમાં દૃષ્ટાંતશૈલીની વિલક્ષણતા (૧૧૨)
૪. ‘અક્ષરધામમાં મહારાજ આમ ને આમ ઉત્તરાદે મુખારવિંદે બેઠા છે.’ (૮૮)
- જ. શ્રીજીમહારાજને સમ્યક્પણે ધારી રાખવાની પાત્રતા (૮૮)
૫. ‘અમારે તો ભગવાનની કથા, કીર્તન કે વાર્તા કે ભગવાનનું ધ્યાન એમાંથી કોઈ કાળે મનની તૃપ્તિ થતી જ નથી.’ (૩૬)
- જ. કથાશ્રવણની આસક્તિ (૩૫)

પ્ર.૪ નીચે આપેલા વિષયના અનુક્રમણિકાના આધારે ફક્ત તમામ મુખ્ય મુદ્દાઓ જ લખો. (કુલ ગુણ ૪)

નોંધ : અડધા મુદ્દા સાચા લખ્યા હોય તો ૧ ગુણ આપવો.

૧. સમન્વયાત્મક તત્ત્વજ્ઞાન અને સાધના (અનુક્રમણિકા : ૧૧)

જ. (૧) સમન્વયાત્મક તત્ત્વજ્ઞાન (૨) સમન્વયાત્મક સાધનામાર્ગ

૨. ‘સ્વામીની વાતો’ એટલે ‘વચનામૃતનું ઉત્તમ ભાષ્ય (અનુક્રમણિકા : ૧૨)

જ. (૧) વચનામૃતના સંદર્ભો સાથે સમજૂતી (૨) અનેક વચનામૃતોના સારરૂપે કરેલ વાતો
(૩) વચનામૃતનાં ગૂઢ રહસ્યોની સ્પષ્ટતા (૪) વચનામૃતના ભિન્ન ભિન્ન ઉપદેશોનું તાત્પર્ય
(૫) વચનામૃતના શબ્દોની મૌલિક વ્યાખ્યાઓ

પ્ર.૫ નીચે આપેલા વિષયો ઉપર મુદ્દાસર નોંધ લખો. (પંદરેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ ૧૦)

નોંધ : જ્યાં પણ શાસ્ત્રોના પ્રમાણ નંબર આવતા હોય ત્યાં પરીક્ષાર્થીએ તે નંબર ન લખ્યા હોય તો પણ પૂરા ગુણ આપવા.

૧. શ્રીજીમહારાજનું કલ્યાણકારી જીવન (૪૨-૪૩)

જ. અધ્યાત્મવિષયક ઉપદેશ આપવામાં પણ પ્રાયઃ કંચન, કામિની કે કીર્તિની પ્રાપ્તિનો સ્વાર્થ છુપાયેલો હોય છે, પરંતુ શ્રીજીમહારાજે આપેલા ઉપદેશમાં લૌકિક કોઈ સ્વાર્થ નથી. તેમનું પ્રાગટ્ય જ અનંત જીવોના આત્મિક કલ્યાણાર્થે હતું. વચ. જે. પમાં કહે છે : “અમે આ સંત સહિત જીવોના કલ્યાણના અર્થે પ્રગટ થયા છીએ.” વળી, તેઓ પોતાના પ્રાગટ્યનો સ્પષ્ટ હેતુ જણાવતાં કહે છે : “મેરા યહ અવતાર હૈ સો જીવોકું બ્રહ્મરૂપ કરકે આત્મિક મુક્તિ દેને કે વાસ્તે અક્ષરાતીત પુરુષોત્તમ જો હમ વહ મનુષ્ય જૈસા બન્યા હું.” જીવોના આત્મિક કલ્યાણ માટે જ તેમણે સંસારનો ત્યાગ કરીને વનવિચરણ કર્યું. એમને પોતાને વનમાં રહેવાની સહજ રુચિ હોવા છતાં તેઓ ભગવાન તથા ભગવાનના ભક્તને અર્થે લાખો માણસના ભીડમાં રહ્યા છે. (વચ. અં. ૨૧) મહારાજે ભક્તો-મુમુક્ષુઓને અર્થે પોતાની આ સ્વાભાવિક રુચિ જ બદલી નથી, પણ પોતાનું સમગ્ર જીવન સમર્પણ કર્યું છે. તેઓ વચ. કા. ૬માં કહે છે : “અમે તે જે મન, કર્મ, વચને પરમેશ્વરના ભક્ત છે તેને અર્થે અમારો દેહ પણ શ્રીકૃષ્ણાર્પણ કરી રાખ્યો છે... અમે જે આ દેહ રાખીએ છીએ તે પણ સત્સંગીને અર્થે જ રાખીએ છીએ, પણ બીજો કોઈ દેહ રાખ્યાનો અર્થ નથી.” મહારાજે સત્સંગીને અર્થે દેહ રાખ્યો, દેહ તેમને કૃષ્ણાર્પણ કર્યો એટલું જ નહિ, પણ તેમનું દુઃખ પોતે માગી લીધું છે. તેઓ વચ. પ્ર. ૭૦ અને વચ. જે. પમાં કહે છે : “અમે રામાનંદ સ્વામી પાસે માગી લીધું છે જે, તમારા સત્સંગી હોય તેને એક વીંછીનું દુઃખ થવાનું હોય તો તે મને એક એક રૂંવાડે કોટિ કોટિ વીંછીનું દુઃખ થાઓ; પણ તમારા સત્સંગીને તે થાઓ નહિ. અને તમારા સત્સંગીને પ્રારબ્ધમાં રામપત્તર લખ્યું હોય તે રામપત્તર મને આવે પણ તમારા સત્સંગી અન્નવસ્ત્રો કરીને દુઃખી ન થાય, એ બે વર મને આપો.” ભક્તનાં દુઃખ નિવારવા પોતાને રૂંવાડે રૂંવાડે કોટિ કોટિ વીંછીનું દુઃખ સહન કરવા જે મહારાજ તૈયાર હોય, તેમને આશ્રિતો પાસેથી કયો સ્વાર્થ હોય ? જેમનું આ પૃથ્વી ઉપર આવવું, મનુષ્ય જેવા થવું, વનમાં વિચરવું, લાખોના ભીડમાં રહેવું, જીવન કૃષ્ણાર્પણ કરવું, ભક્તોનું દુઃખ માગી લેવું, અન્નવસ્ત્રાદિક અંગીકાર કરવું, આ બધું જ જીવોના રૂડાને અર્થે કલ્યાણને અર્થે હોય, તો પછી તેમણે જે જે વાતો કરી છે તે પણ જીવોના કેવળ કલ્યાણને અર્થે જ હોય. અથવા

૨. વચનામૃતઃ નિઃસંશય, નિર્ણયાત્મક અને સ્પષ્ટ ઉપદેશ (૬૬-૬૭)

જ. વચનામૃતમાં જીવ, ઈશ્વર, માયા, બ્રહ્મ અને પરબ્રહ્મ જેવાં આધ્યાત્મિક તત્ત્વો અને ધર્મ, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય, ભક્તિ, તપ, ત્યાગ, સંયમ, સેવા, સત્સંગ, શ્રદ્ધા, વિશ્વાસ, બંધન, મુક્તિ, કર્મસિદ્ધાંત, પુનર્જન્મ વગેરે આધ્યાત્મિક વિષયોનું નિરૂપણ ખૂબ જ ટૂંકમાં, છતાં સ્પષ્ટ, નિઃસંશય અને યથાર્થપણે કરવામાં આવ્યું છે. મહારાજે ખાસ કરીને તાત્ત્વિક સમજણમાં કોઈનેય કોઈ પ્રકારની ગેરસમજણ કે કચાશ ન રહી જાય તેનું ખૂબ જ ધ્યાન રાખ્યું છે. આ બધાં તત્ત્વો-વિષયો વિશે મહારાજે ક્યારેક કોઈકને પ્રશ્નો પૂછી, તેમની સમજણમાં રહેલી કચાશ જાણીને તે દૂર કરી છે અથવા તો ક્યારેક તે તત્ત્વોના સ્વરૂપ-નિરૂપણમાં જે પ્રકારની ક્ષતિઓ રહી જવાની સંભાવના હોય, તેનું સ્પષ્ટચિત્ર રજૂ કર્યું છે. કેટલીક વાર પરમહંસો-હરિભક્તોએ ધાર્મિક સમાજમાં આ તત્ત્વો વિશે પ્રવર્તતી ગેરસમજણો વિશે શંકા અને પ્રશ્ન ઉપસ્થિત કરીને મહારાજ પાસેથી સાચું માર્ગદર્શન મેળવ્યું છે. શ્રીજીમહારાજે આધ્યાત્મિક વિષયોને શાસ્ત્રીય ચર્ચાત્મક રીતે સમજાવવાને બદલે પોતાના સર્વજ્ઞત્વ અને અનુભવના આધારે પોતાનો અંતિમ નિશ્ચયાત્મક નિર્ણય આપ્યો છે કે આ વાત સાચી છે ને તે વાત ખોટી છે.

તેથી એવું કહી શકાય કે તેમણે પોતાની વાતોમાં કોઈનેય, ક્યાંય, ક્યારેય અને કોઈ પણ રીતે સંદેહ યા ચર્ચાનાં વમળમાં ફસાવ્યા નથી કે ડામાડોળ સ્થિતિમાં મૂક્યા નથી.

શ્રીજીમહારાજ પોતે જ પોતાની વાતની નિર્ણયાત્મક યથાર્થતા જણાવતાં કહે છે :

પ્ર. ૭ - “શાસ્ત્રમાં જ્યાં જ્યાં અધ્યાત્મવાર્તા આવે છે તે કોઈને સમજાતી નથી અને ભ્રમી જવાય છે, માટે એ અધ્યાત્મવાર્તા જેમ છે તેમ યથાર્થપણે અમે કહીએ છીએ.”

પં. ૨ - “એવી રીતે સાંખ્યશાસ્ત્ર તથા યોગશાસ્ત્ર, તેનો જે સનાતન સિદ્ધાંત છે તે અમે યથાર્થ વિચારીને કહ્યો છે.”
વળી, તેમણે અનેક વચનામૃતોમાં ‘આ વાર્તા તે એમ જ છે પણ એમાં કોઈ સંશય નથી’ એમ પોતે જ કહીને એ વાતની યથાર્થતા એમણે જ સિદ્ધ કરી બતાવી છે. પોતે કેટલી પ્રતીતિ સાથે કેટલા દૃઢ વિશ્વાસપૂર્વક નિઃસંશયપણે વાત કરે છે તે તેમના જ શબ્દોથી સમજીએ :

પ્ર. ૧૮ - “અનંત મુક્ત થઈ ગયા ને અનંત થશે તેમાં ઉપાધિમાં રહીને નિર્લેપ રહે એવો કોઈ થયો નથી ને થશે પણ નહિ અને હમણાં પણ કોઈએ નથી અને કોટિ કલ્પ સુધી સાધને કરીને પણ એવો થવાને કોઈ સમર્થ નથી.”

સા. ૧૧ - “માટે એક જન્મે અથવા અનંત જન્મે પણ જે દિવસ પ્રથમ કહ્યા એવે લક્ષણે યુક્ત થઈને અતિશય નિર્વાસનિક થશે ત્યારે જ ભગવાનની કૃપાનું પાત્ર થશે ને આત્યંતિક મોક્ષને પામશે પણ તે વિના તો નહિ જ પામે.”

મ. ૨૧ - “તે આ વાર્તા એક વાર કહ્યે સમજો અથવા લાખ વાર કહ્યે સમજો, આજ સમજો અથવા લાખ વર્ષે કેડે સમજો પણ એ વાત સમજે જ છૂટકો છે.”

મ. ૩૫ - “એ તો ગમે તેવો સમાધિનિષ્ઠ હોય અથવા વિચારવાન હોય ને તે પણ જો સ્ત્રીઓના પ્રસંગમાં રહેવા માંડે તો એનો ધર્મ કોઈ રીતે રહે જ નહિ અને ગમે તેવી ધર્મવાળી સ્ત્રી હોય ને તેને જો પુરુષનો સહવાસ થાય તો એનો પણ ધર્મ રહે જ નહિ. અને એવી રીતે સ્ત્રીપુરુષનો પરસ્પર સહવાસ થાય ને એનો ધર્મ રહે એવી તો આશા રાખવી નહિ. તે આ વાર્તા તે એમ જ છે, પણ એમાં કાંઈ સંશય રાખવો નહિ.”

શ્રીજીમહારાજે કરેલી અસંદિગ્ધ વાતોના કેટલાક નમૂના ઉપર જોયા. આવી નક્કર વાતો તો વચનામૃતનાં પાને પાને છે. અનુભવની અખિલાઈ અને સર્વજ્ઞતા વગર વાતોમાં આવી નક્કરતા હોઈ જ ન શકે. શ્રોતાને લેશમાત્ર દ્વિધા, શંકા કે સંદેહમાં મૂક્યા વગર આટલી દૃઢતા અને વિશ્વાસપૂર્વકની વાતો કરનાર અથવા તો લખનાર વિશ્વના આધ્યાત્મિક ઇતિહાસમાં શ્રીજીમહારાજ સિવાય બીજા મળવા બહુ દુર્લભ છે.

૩. ‘સંત થકી કાર્ય જલદી સિદ્ધ થાય’ અને ‘સંત થકી ભૂંડા દેશકાળમાં રક્ષા થાય’ (૧૩૬-૧૩૭)

જ. ‘સંત થકી કાર્ય જલદી સિદ્ધ થાય’ : “કોટિ કલ્પે ભગવાનનું ધામ ન મળે તે આવા સાધુને હાથ જોડે એટલામાં મળે છે.” (સ્વા.વા. : ૧/૧૨૧) “કોટિ જન્મે કસર ટળવાની હોય તે આજ ટળી જાય ને બ્રહ્મરૂપ કરી મૂકે, જો ખરેખરા સાધુ મળે ને તે કહે તેમ કરે તો.” (સ્વા. વા. ૧/૧૧૮) “સાધુની વાતુંની ગતિ તો કાળના જેવી છે તે દેખાય જ નહિ, પણ અજ્ઞાન ટાળી નાખે, જેમ બાળકમાંથી જુવાન થાય છે ને તે વૃદ્ધ થાય છે તે દેખાતું નથી તેમ. અને બીજે ઠેકાણે જેટલું કામ એક કલ્પે થાય છે તેટલું કામ આંહી એક દિવસે થાય છે.” (સ્વા.વા. : ૨/૪૫) “કરોડ જન્મ સુધી અંતદૃષ્ટિ કરે ને ન થાય તેટલું એક મહિનામાં થાય એવું આ સમાગમમાં બળ છે.” (સ્વા.વા. : ૬/૫૩)

‘સંત થકી ભૂંડા દેશકાળમાં રક્ષા થાય’ : “મોટાને સેવ્યા હોય ને તેના ગુણ આવ્યા હોય તેને દેશકાળ ન લાગે, તે કેની પેઠે ? તો જેમ સૂર્યની આગળ અંધારુ ભેળું થઈને જાય, પણ ત્યાં રહેવા પામે નહિ.” (સ્વા.વા. : ૧/૬) “મોટા સંતનો સમાગમ તો ભગવાન ભેળું રહેવું તે કરતાં પણ અધિક છે; કેમ જે, ભગવાન તો મનુષ્યચરિત્ર કરે તેથી સમજણની કસર હોય તો સંશય થઈ જાય ને અવળું પડે. માટે સાધુનો સમાગમ અધિક છે. ને દસ હજાર રૂપિયા ખરચે તે કરતાં મંદિરના રોટલા ખાઈને સાધુનો સમાગમ કરે ને સમજવા માંડે તે અધિક છે; કેમ જે, ઓલ્યાને દેશકાળ લાગે, પણ આને ન લાગે.” (સ્વા.વા. : ૨/૩૮) “આપણામાં ત્યાગ બહુ શોભે પણ તેમાંય વિઘ્ન છે, ને ભક્તિ બહુ શોભે પણ તેમાંય વિઘ્ન છે, ને આત્મનિષ્ઠામાંય વિઘ્ન છે; પણ જેણે મોટા સાધુને મન સોંપ્યું છે તેમાં વિઘ્ન નથી.” (સ્વા.વા. ૪/૬) **અથવા**

૪. ‘દુર્લભ વાતોના કરનારા પણ દુર્લભ’ અને ‘આ વાતો સાંભળવાનું મૂલ્ય’ (૮૧-૮૨)

જ. દુર્લભ વાતોના કરનારા પણ દુર્લભ : આવી દુર્લભ અને ગુણાતીત વાતો કરનારા પણ દુર્લભ છે એવું સ્વામી પોતે જ કહે છે : ૧. “આ વાતુંના કરનારા દુર્લભ છે.” (સ્વા.વા. ૧/૨૪૬) ૨. બ્રહ્માંડમાં આવા સાધુ ખોળી

લાવો, ક્યાં મળશે ? ને આમ બેસારી બેસારીને વાતું કોણ કરશે ?” (સ્વા.વા.૬/૨૧૫) ૩. “આવી વાત કોણ કરે ? કોઈ કરશે તો સુધી જન્મમરણની કરશે. ને આ તો મનના ને ઈન્દ્રિયુંના દોષ કહેવા તે એ કેને એની ખબર હોય ?” (સ્વા.વા.૬/૧૮૬) ૪. “આ સમે એક વાત થાય છે તેવી વાત બીજા જન્માંતરમાં પણ કરી શકે નહિ, ને તે કરતાં પણ આવડે નહિ, ને જન્મારો અભ્યાસ કરે તોપણ એવી વાત શિખાય નહિ.” (સ્વા.વા.૧/૨૧૮) ૫. “બીજાથી તો આટલી પ્રવૃત્તિમાં વાતું થાય નહિ.” (સ્વા.વા.૧/૨૨૬)

‘આ વાતો સાંભળવાનું મૂલ્ય’ : આવી અલૌકિક અને દુર્લભ વાતો કેટલું મૂલ્ય ચૂકવીને પણ સાંભળવી જોઈએ, તે સમજાવતાં સ્વામી કહે છે : ૧. “સોનાની મેડી હોય તો બાળીને આ વાત સાંભળીએ.” (સ્વા.વા. ૬/૨૪૪) ૨. સોનાનાં ખોરડાં બાળીને આ વાતું સાંભળવી.” (સ્વા.વા.૬/૨૪૫) ૩. રોટલા ખાવા મળે છે, પણ કદાચ તે ન મળે તો રાંધેલું અન્ન માગી ખાઈને પણ આ સાધુનો સમાગમ કરીએ, નીકર કાચા દાણા ખાઈને પણ સમાગમ કરીએ, નીકર ઉપવાસ કરીને પણ સમાગમ કરીએ અથવા લીંબડો ખાઈને, નહિ તો વાયુ ભરખીને પણ આ સમાગમ કર્યા જેવો છે.” (સ્વા.વા.૨/૪૪) ઉપરોક્ત સર્વે વાતોમાં ગુણાતીતના મુખે ગુણાતીત વાતોનો ગવાયેલો મહિમા છે. આ વાતો વાંચતાં પ્રતીતિ થાય છે કે અક્ષરધામ સુધી પહોંચવાનાં પગથિયાં જેવી આ બધી વાતો ખરેખર અક્ષરધામની વાતો છે. અક્ષરધામનું જ દિવ્યામૃત છે. જેમણે જેમણે આ વાતો સાંભળી છે કે વાંચી છે, તેમનો પણ આ જ અનુભવ છે.

પ્ર.૬ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક વિષય ઉપર વિસ્તૃત નોંધ લખો.
(પચીસથી ત્રીસ લીટીમાં) (કુલ ગુણ ૧૦)

નોંધ : જ્યાં પણ શાસ્ત્રોના પ્રમાણ નંબર આવતા હોય ત્યાં પરીક્ષાર્થીએ તે નંબર ન લખ્યા હોય તો પણ પૂરા ગુણ આપવા.

૧. ‘સ્વામીની વાતો’માં શાશ્વત સુખ-શાંતિના ઉપાયો (૧૫૧-૧૫૨)
૪. મનુષ્યમાત્ર સુખ-શાંતિને ઝંખે છે અને તે માટે પુરુષાર્થ કરે છે. ભૌતિક જગતમાં અવનવા અખતરા કર્યા પછી પણ તે સાચા અર્થમાં સુખ-શાંતિને પામી શક્યો નથી. વસ્તુતઃ તો સુખ માટે શોધની દિશા જ ખોટી છે. સુખનું સરનામું જ ખોટું હોય તો એની પ્રાપ્તિ ક્યાંથી થાય ? ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ પોતાની અનેક વાતોમાં સુખ-શાંતિના કાયમી ઉપાયો બતાવ્યા છે. જેમ કે, “ભગવાનના ધામમાં સુખ છે, તેમાંથી છાંટો નાખ્યું તે પ્રકૃતિપુરુષમાં આવ્યું ને ત્યાંથી પ્રધાનપુરુષમાં આવ્યું ને ત્યાંથી વૈરાટમાં આવ્યું તે ત્યાંથી દેવતામાં આવ્યું ને ત્યાંથી આંહી મનુષ્યમાં આવ્યું છે, તે સુખમાં જીવમાત્ર સુખિયા છે, માટે સુખમાત્રનું મૂળ કારણ ભગવાન છે, તેને સુખે સુખિયા થાવું.” (સ્વા.વા. ૧/૧૮૨) “સૌ કોઈ કોઈક આધાર વડે સુખી રહે છે, પણ ભગવાન ને આત્મા એ બે વતે સુખી થાવું, બાકી અનેક પ્રકારના આધાર મૂકી દેવા. (સ્વા. વા. : ૨/૮૭) ‘ચાર વાતમાં સુખ છે. તેમાં એક તો ભગવાનની મૂર્તિની સ્મૃતિ, બીજું સાધુનો સમાગમ, ત્રીજું સદ્વિચાર ને ચોથું તો જીવે વિષયનું સુખ માન્યું છે એ તો દુઃખરૂપ છે, ને સુખ તો ત્રણ વાતમાં જ છે. ને વિષયમાં સુખ છે એવી તો કોઈ મોટાએ કલમ મૂકી જ નથી.” (સ્વા. વા. ૨/૬) કોટિ કલ્પે ભગવાન ભજ્યા વિના સુખ નહિ થાય.” (સ્વા.વા. ૫/૬૪) “સુખી થાવાના પ્રકાર : એક તો કોઈ રીતે કરીને ભગવાનમાં જોડાયા હોય તથા સંતમાં જોડાયા હોય તથા આત્મજ્ઞાને કરીને ઈન્દ્રિયું નિયમમાં કરી હોય, તથા ભગવાનના નિશ્ચે સહિત વૈરાગ્ય હોય, તથા સન્નિવર્તિવાળા જીવ હોય, એ પાંચ પ્રકારથી સુખી રહેવાય. માટે પોતાનું તળ તપાસી જોવું જે, એમાંથી મારે કયું અંગ છે ? તે વિચારી સુખી રહેવું.” (સ્વા.વા. ૫/૩૪૮) “ત્રણ જણ સુખિયા : એક તો મોટા સાધુ કહે તેમ કરે તે, તથા મનનું કહ્યું ન માને તે જ્ઞાની, તથા કાંઈ જોઈએ નહિ તે. આશા હિ પરમં દુઃખં નૈરાશ્યં પરમં સુખમ્ - એ ત્રણ સુખિયા છે.” (સ્વા. વા. ૫/૨૦૨) “અંતરમાં ટાઢું રહ્યા કરે ને ધગી ન જાય તેના બે ઉપાય છે : એક તો ભગવાનનું ભજન કરવું ને બીજું ભગવાનને સર્વકર્તા સમજવા, ને તેમાં સુખ આવે તો સુખ ભોગવી લેવું ને દુઃખ આવે તો દુઃખ ભોગવી લેવું. તે કહ્યું છે જે, દાસના દુશ્મન હરિ કે’દી હોય નહિ, જેમ કરશે તેમ સુખ જ થાશે.” (સ્વા. વા. ૧/૧૪૮) “અંતરમાં ટાઢું હોય ને કોઈક વચન મારે તો ભડકો થાય, તે સમાધાન કરવાનો ઉપાય જ્ઞાન છે.” (સ્વા. વા. ૧/૩૧૩) “મૂંઝવણ ટાળ્યાનો ઉપાય જે, કાળની ગતિ જાણવી, જન્મ-મૃત્યુનું દુઃખ વિચારવું, ભગવાનનો મહિમા વિચારવો. વળી, આપણું કોઈ નથી ને આપણે કોઈના નથી. વળી, આત્મા તો ત્રણ દેહથી વિલક્ષણ છે. એમ જ્ઞાનીને તો અનંત લોચન છે, ‘ને મૂંઝવણ ટાળ્યાના પણ અનેક ઉપાય છે, ને મૂંઝવણ અનેક પ્રકારની છે.” (સ્વા. વા. ૨/૧૬૫) “બ્રહ્મરૂપ થાવા માંડે

તેને સુખ થાતું જાય છે, જેમ તડકાથી બળતો આવે ને ઝાડને છાંયે બેસે ને શાંતિ થાવા માંડે, ને વળી જેમ ટાઢ વાતી હોય તે અગ્નિએ તાપે ને સુખ થાય, ને વળી જેમ ભૂખ્યો હોય ને તે ખાવા માંડે તેમ ભૂખ-તરસ જાય ને સુખ થાય, તેમ બ્રહ્મરૂપ થાવામાં સુખ રહ્યું છે. (સ્વા. વા. ૨/૭૭) “સંસાર મૂકીને ત્યાગી થાય તે દુઃખમાત્રને ટાળીને સુખિયો થઈ જાય, પણ ત્યાગી થયા પછી પણ વાસનાનું દુઃખ રહે છે. તે વાસના લોભની, કામની, સ્વાદની, સ્નેહની ને માનની છે. તે વાસના ટળે તેમ તેમ સુખિયો થાય છે.” (સ્વા. વા. ૧/૮) “શરદઋતુમાં આકાશ નિર્મળ જોઈને બોલ્યા જે, “આવું અંતઃકરણ થાય ત્યારે જીવ સુખિયો થાય, તેમ સત્સંગ કરતાં કરતાં થાય છે. (સ્વા. વા. ૧/૬૬) “સુખિયા રહેવાને અર્થે સાંખ્યવિચાર શીખવો.” (સ્વા. વા. ૧/૨) “જેને સુખિયું રહેવું હોય તેને પોતાથી દુખિયા હોય તેને સંભારવા, પણ પોતાથી સુખિયા હોય તેના સામું જોવું નહિ, કેમ જે, સુખ તો પ્રારબ્ધને અનુસારે મળ્યું છે.” (સ્વા. વા. ૪/૮૩) સ્વામીએ બતાવેલા સુખના ઉપાયોમાંથી જેને જે લાગુ પડે તે ઉપાયથી કોઈપણ શાશ્વત સુખ અને શાંતિ પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

૨. ગુણાતીતાનંદ સ્વામીની માન-અપમાનમાં એકતા (૯૪-૯૬)

- જ. અપમાનમાં બળે નહિ અને સન્માનમાં ચળે નહિ એનું નામ સાધુ ગુણાતીતાનંદ સ્વામીના જીવનમાં આ ગુણ પણ ખૂબ જ સહજ હતો. એમનું સન્માન પણ ભવ્યાતિભવ્ય થયું છે, અને સાથે સાથે ભયંકરમાં ભયંકર અપમાન પણ થયું છે, પરંતુ સ્વામીએ એ બંનેમાં સમતા, સ્થિરતા અને એકતા કેળવી હતી. વસ્તુતઃ તો તેઓ ક્યારેય માન-સન્માનથી ફૂલાયા નથી; કે અપમાન, ઉપેક્ષા અને તિરસ્કારથી કરમાયા નથી. એ બંને પરિસ્થિતિમાં તેમની સ્થિતપ્રજ્ઞતાનાં દર્શન થાય છે. શ્રીજીમહારાજના વખતથી જ સંપ્રદાયમાં ગુણાતીતાનંદ સ્વામીનું માન-સન્માન થયું હતું. ખુદ મહારાજે એમની અનેક વાર અક્ષરબ્રહ્મ તરીકે ઓળખાણ કરાવીને એમનો અદ્વિતીય મહિમા કહ્યો છે. જૂનાગઢ મંદિરના મહંત બનાવ્યા એ પણ એક બહુ જ મોટું સન્માન હતું. શ્રીજીમહારાજ ઉપરાંત ગોપાળાનંદ સ્વામી, મુક્તાનંદ સ્વામી, શુકાનંદ સ્વામી, નિત્યાનંદ સ્વામી, કૃપાનંદ સ્વામી, ભાયાત્માનંદ સ્વામી જેવા સંપ્રદાયના સંતો જેવા મોટેરા સંતો પણ સ્વામીની મુક્તકંઠે પ્રશંસા કરતા. શ્રીજીમહારાજની આજ્ઞાથી સંપ્રદાયના આવા અડીખમ સંતો તથા મોટા મોટા હરિભક્તો પણ ગુણાતીતાનંદ સ્વામીનો સમાગમ કરવા જૂનાગઢ જતા અને એમની વાતો સાંભળતા. જૂનાગઢના નવાબ, માણાવદરના કે ખંભાતના નવાબ પણ સ્વામીશ્રીનું સન્માન કરતા. જૂનાગઢથી વરતાલ જતાં-આવતાં વચ્ચેનાં સેંકડો ગામોમાં સ્વામીનું સન્માન થતું. વરતાલથી સંતો-ભક્તો મહેળાવ સુધી આવીને સ્વામીનું સન્માન કરતા અને દબદબાભર્યા સ્વાગત સાથે વરતાલમાં પધરાવતા. સોરઠમાં ગામડે ગામડે સ્વામીનું સન્માન થતું જોઈને, સ્વામી પ્રત્યે સૌનો સમર્પણભાવ જોઈને ખુદ આચાર્ય મહારાજ તથા નિત્યાનંદ સ્વામી તથા શુકાનંદ સ્વામી આદિક આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયા હતા. બોચાસણ, વરતાલ તથા અમદાવાદમાં હાથીની અંબાડી પર બેસાડીને સ્વામીનું ભવ્ય સન્માન થયું હતું. ખુદ આચાર્ય રઘુવીરજી મહારાજ, આચાર્ય ભગવત્પ્રસાદજી મહારાજ, આચાર્ય અયોધ્યાપ્રસાદજી મહારાજ પણ ગુણાતીતાનંદ સ્વામી પ્રત્યે સન્માન, આદર અને પૂજ્યભાવની દૃષ્ટિ રાખતા, એમની વાતો સાંભળતા. આમ, આખા સંપ્રદાયમાં ગુણાતીતાનંદ સ્વામીનો પ્રભાવ અને સદ્ભાવ જબરદસ્ત હતો. આટલાટલા સન્માનમાં પણ ગુણાતીતાનંદ સ્વામી અહંશૂન્ય અને નમ્ર જ રહ્યા છે. ગુણાતીતાનંદ સ્વામીના આવા સન્માનની સાથે સાથે એમનું અપમાન પણ ખૂબજ થયું છે. સંપ્રદાયેતર લોકો તથા સંપ્રદાયની અંદર રહેલા પણ અહં-મમત્વ, રાગ-દ્વેષ કે ઈર્ષ્યા-અસૂયાથી ખરડાયેલા ત્યાગીઓ કે ગૃહસ્થોએ સ્વામીનું અપમાન કરવામાં કંઈ બાકી રાખ્યું નથી. જ્યારે ગુણાતીતાનંદ સ્વામી કૃપાનંદ સ્વામી સાથે જૂના સાવર ગામે આવ્યા, ત્યારે ત્યાંના ઊગા ખુમાણે માર મરાવીને, અપમાન કરીને, સૌ સંતોને ગામ બહાર કાઢી મૂક્યા. એ વખતે સ્વામીએ સ્થિરતા અને સમતાથી આ અપમાન સહન કરીને પણ ઊગા ખુમાણને ત્યાં પુત્રનો જન્મ થાય એવી પ્રાર્થના કરી હતી. વરતાલની ભરસભામાં બે બે વખત સ્વામીનું ભયંકર અપમાન થયું. આ અપમાનના અનુસંધાનમાં સ્વામીશ્રી બોલેલા કે જેમ છોંતેરાનો મેહ વરસે તેમ શબ્દના કરા પડ્યા. આવા અપમાનમાં પણ સ્વામી તો સ્થિર જ રહ્યા. એમના મનમાં કે ચિત્તમાં લેશમાત્ર ક્ષોભનો એક તરંગ પણ ન ઊઠ્યો કે એમના મુખારવિંદની એક રેખા પણ ન બદલાઈ. આ અપમાન પછી તુરત જ આ અપમાનમાં નિમિત્ત બનનારાઓમાંના એક સાધુ હરિસ્વરૂપદાસને હાર પહેરાવ્યો. આગળ જતાં અદ્વૈતાનંદ સ્વામી, શુકાનંદ સ્વામી, પવિત્રાનંદ સ્વામી વગેરે સંતોએ સ્વામીનું પૂજન કર્યું, ધોતિયાં ઓઢાડ્યાં, સાકરનો પડિયો ભેટ મૂક્યો, પછી, સર્વ સદ્ગુરુઓએ હાથ જોડી પ્રાર્થના કરી, ‘સ્વામી, અમારું બોલ્યું માફ કરજો.’ સ્વામી કેવળ હસ્યા, જાણે કે કંઈ જ બન્યું નથી. ખરેખર સ્વામીના જીવનમાં સ્થિતપ્રજ્ઞતાની ઉચ્ચતમ ભૂમિકાનાં દર્શન થાય છે.

નોંધ :- (૧) પ્રશ્ન: ૭ થી ૧૦ માટે અત્રે આપેલા ઉકેલપત્રમાં ફક્ત મુદ્દા જ આપ્યા છે. પરીક્ષાર્થીની રજૂઆત તથા વિચારધારા પ્રમાણે ગુણ આપી શકાય. મુદ્દાની સામે આપેલા અંક ગ્રંથનો ભાગ અને પાના નંબર દર્શાવે છે. (૨) અત્રે આપેલા પ્રસંગો અભ્યાસક્રમના આધારે તૈયાર કરેલા હોવાથી તે જ પ્રસંગો માન્ય ગણવા. તે સિવાયના પ્રશ્નને અનુરૂપ પ્રસંગો પરીક્ષાર્થીએ લખ્યા હોય પણ અત્રે આપેલા ન હોય તો તે પેપર ઉપર કાર્યાલયનું ધ્યાન દોરવા માટે પ્રશ્ન નંબર સાથે નોંધ મૂકવી.

પ્ર.૭ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક વિષય ઉપર મુદ્દાસર નોંધ લખો. (ત્રીસેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ : ૧૨)

નોંધ : બે પ્રસંગ વર્ણનાત્મક અને બે થી ત્રણ જ લીટીમાં ઉલ્લેખ હોય તેવા બીજા ચાર પ્રસંગ સાથે કુલ છ પ્રસંગ હોવા જરૂરી છે

૧. વ્યવહાર કુશળ શાસ્ત્રીજી મહારાજ (‘વરતાલમાં અવનવા પ્રસંગની ધારણા’થી ‘ગાંધીજી સાથે મેળાપ’ સુધીના જ પ્રસંગો)
૧. ચૈત્રી પૂનમના સમૈયામાં ઉપાધિ થનાર હોવાથી સમૈયામાં ગલભાઈ દ્વારા અક્ષરપુરુષોત્તમની જય બોલાવી ઉપાધી ટાળી. ૨૬૦-૨૬૧
૨. સ્વામી માધવતીર્થને સ્વામીનો જવાબ, ‘અમે તથા વરતાલ એક છીએ.’ ૩૦૪
૩. બોચાસણના હીરાભાઈ મુખીને સત્સંગી કર્યા. ૩૦૮-૩૧૧
૪. ‘બાવો વગર કિંમતે વાડી આપશે.’ હરિદાસ બાવાને ગુણ આવે માટે કોઠારમાંથી ત્રણસો રૂપિયા આપ્યા. ૩૨૭-૩૨૮
૫. બોચાસણ મંદિરના દરવાજા માટે જમીન સંપાદન કરી. ૩૩૪
૬. સારંગપુર મંદિરમાં સંતોના ઉતારા માટે પીઠા ખાયરના ઓરડા વેચાતા લઈને દસ્તાવેજ કરી લીધો. ૩૫૭
૭. જમીન વિકાસ યોજના - સારંગપુર મંદિરના ખર્ચ માટે જમીન મેળવી. ૩૮૭-૪૦૦
૮. સારંગપુર મૂર્તિ પ્રતિષ્ઠા વખતે ઝાલાવાડી હરિભક્તોને વાંસામાં કંકુના થાપા મારી શીરાના ટોપલા પીરસવા આપ્યા. થાપા વગરના કોઈને ટોપલાને અડવા ન દેવા તેવી સૂચના. ૪૩૩
૯. વરતાલ સાથે સમાધાન માટે કોઠારી ગોરધનભાઈનો સ્પષ્ટ અભિપ્રાય લીધો. ‘મૂર્તિઓ પધરાવી છે તે કબુલ રાખે તો જ સમાધાન થયું કહેવાય.’ ૪૭૪-૪૭૫
૧૦. જમીનના માલિકી હક્કો મેળવ્યા અને રૂા. ૧ લાખનું દેવું પણ માફ કરાવ્યું. ૪૮૧-૪૮૨
૧૧. શ્રીજીસ્વરૂપદાસ સ્વામી ને સત્સંગમાં પાછા લાવવા માટે ઈશ્વરભાઈને કાશી મોકલ્યા. ૫૧૪-૫૧૫
૧૨. ખેંગારજીભાઈનો અતિ આગ્રહ છતાં સેવોને બદલે ખીચડી લાવવાનું કહ્યું. ૫૧૫-૫૧૭
૧૩. કોઠારી ગોવર્ધનભાઈને સારા બળદની પરખ કેવી રીતે કરવી તે સમજાવ્યું. ૫૮૫
૨. શાસ્ત્રીજી મહારાજનો મહાનુભાવો પર પડેલો પ્રભાવ (‘જૂનાગઢમાં જન્માષ્ટમીનો સમૈયો’ થી ‘બોચાસણમાં દિવ્ય આગાહી’ સુધીના જ પ્રસંગો)
૧. સ્વામીશ્રીના પત્રના પ્રભાવથી આચાર્ય મહારાજે ભગતજીને જૂનાગઢ આવવાની આજ્ઞા કરી. ૧૮૩-૧૮૫
૨. જીભાઈ કોઠારી દ્વારા ભગતજીનું અપૂર્વ સન્માન કરાવ્યું. ૧૮૫-૧૮૬
૩. રાજકોટના શુકલ બેરિસ્ટરના કલાર્ક છગનભાઈ ધનેશ્વર રાવળને પોતાની સેવા આપી નિત્ય મંદિરે આવતા કર્યા. ૧૮૪-૧૮૬
૪. સ્વામીશ્રીની વિધ્વત્તા, બુધ્ધિમત્તા તેમજ સાધુતાથી જૂનાગઢમાં બાલમુકુંદ સ્વામી તેમજ અન્ય સંતો પર પ્રભાવ. ૧૮૭
૫. ‘બે ય દેશમાં શાસ્ત્રીજી મહારાજ જેવા સંત કોઈ નથી.’ - છગનભાઈ રાવળને-અદાશ્રી. ૧૮૭-૧૮૮
૬. મને તો આ શાસ્ત્રી યજ્ઞપુરુષદાસજીમાં સાક્ષાત પ્રાગજી ભક્ત બોલે છે એમ દેખાય છે ભાયા શેઠ. ૨૦૧-૨૦૨
૭. યજ્ઞપુરુષદાસની કથામાં આનંદ આવ્યો તેવો મોટા મોટાની કથામાં પણ આવ્યો નથી હીરાચંદ શેઠ. ૨૦૨
૮. વધુ અભ્યાસ કરશે તો આગળ જતાં આ સાધુ મણિ નીવડશે અને સત્સંગ દીપાવશે. મોડજી દરબારનો (જીવણરામ શાસ્ત્રીના કહેવાથી) આચાર્ય મહારાજ પર પત્ર. ૨૦૩
૯. વિદ્વતામાં યજ્ઞપુરુષદાસજી ખરેખર અજોડ છે. શાસ્ત્રી કૃષ્ણપ્રિયદાસ. ૨૦૪-૨૦૫
૧૦. દ્રાવિડ દેશના શાસ્ત્રી કમલનયન પર સ્વામીશ્રીનો પ્રભાવ. ૨૦૫-૨૦૬

૧૧. જામ સાહેબના વહિવટદાર રંગલીદાસે સ્વામીશ્રીની વિદ્વતા, સાધુતા અને ભક્તિ જોઈ દ્વારિકામાં મંદિરની જમીન આપી. ૨૦૭-૨૦૮
૧૨. કોઠારી ગોર્વધનભાઈએ શાસ્ત્રીજી મહારાજને સારંગપુર મંદિરની મહંતાઈ સોંપી. ૨૦૮
૧૩. ખેડૂતોના રહેણાંકનાં મકાન વેચવાની પરવાનગી ઠાકોર સાહેબ પાસેથી એક પળમાં મેળવી લીધી. ૨૧૨
૧૪. અમદાવાદના પ્રાધ્યાપકો, વિદ્વાનો અને કવિઓ સ્વામીશ્રી પાસેથી સદ્ગ્રંથોના ગહન તત્ત્વજ્ઞાનની સરળતા સમજતા. ૨૧૭-૨૧૮
૧૫. વઢવાણમાં મંદિર માટે લીંમડીના દિવાન સાહેબે ભલામણ કરી જમીન અપાવી. ૨૨૨
૧૬. આશાભાઈ અને ઈશ્વરભાઈ પર સ્વામીશ્રીનો પ્રભાવ. ૨૩૬
૧૭. સ્વામી બાલમુકુન્દદાસજી મૂળીમાં ભરાયેલી સભામાં ન ગયા. ૨૩૮
૧૮. કોઠારી ગોરધનભાઈને વઢવાણમાં અક્ષરપુરુષોત્તમ દેવ બેઠા તે યોગ્ય લાગ્યું. ૨૪૬-૨૪૭
૩. વરતાલ નિવાસ દરમ્યાન અજાતશત્રુ સ્વામીશ્રી
૧. વરતાલ સભામાં સર્વ સંતને દંડવત્ કરી માફી માગી. ૧૦૧
૨. ડભોઈમાં મોરલીધરદાસ પુરાણીએ હરિભક્તોમાં અસંતોષ ફેલાવેલો હોવા છતાં પુરાણીની શંકાઓનું નિરાકરણ કર્યું. ૧૪૫-૧૪૬
૩. રાજકોટમાં વિરોધના જવાબ સામે પણ મૌન. ૧૭૧, ૧૭૨
૪. જૂનાગઢમાં સત્સંગિજીવનની કથા પૂર્ણાહૂતિમાં દ્વેષીઓના ઉકળાટ સામે સિંહગર્જના પણ પ્રથમ પૂજન પુરાણી હરિદાસનું કરાવ્યું. ૧૭૮, ૧૮૧, ૧૮૨
૫. વડોદરામાં યજ્ઞપુરુષદાસજી કથા કરતા હતા તે બંગલો બાળી દેવા તૈયાર થયેલ સાધુઓ સામે ફરિયાદ ન કરી. અમારે તેમની સામે રોષ નથી. ૨૨૬-૨૨૭
૬. માયાનો સર્વત્ર ઉપાડ ‘ધાર્યું તો એક શ્રીજીમહારાજનું જ થાય છે.’ ૨૨૭-૨૨૮
૭. ભેખધારી કોશ અને કોદાળો લઈ તમારું મૂળ ઉખેડવા કટિબદ્ધ થયા છે. ૨૩૮-૨૩૯
૮. શાસ્ત્રીજી મહારાજની સભામાં દ્વેષી દ્વારા માટલું ફોડવામાં આવ્યું - અગાઉ મરચાંની ધૂણી કરવામાં આવી હતી. ૨૭૨
૯. ખીચડીમાં ઝેર આપવામાં આવ્યું - ચૂલામાં (આગમાં) નાખી દેવાનો પ્રયાસ. ૨૭૪-૨૭૬
૧૦. વરતાલથી પ્રસ્થાન કરતી વખતે પોલીસ પટેલ દ્વારા ઉપાધિ કરાવનારને નડિયાદ જેલમાં મોકલવા અંગે કહ્યું - શાસ્ત્રીજી મહારાજ કહે, આપણો તો સાધુનો માર્ગ છે. કાંઈ કરવું નથી. ૨૮૨-૨૮૩
૧૧. મંદિર તથા દેવથી આપણે જુદા પડતા નથી. ૨૮૪
- પ્ર.૮ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ બે ઉપર ટૂંકનોંધ લખો. (દરેક ટૂંકનોંધમાં પાંચેક લીટીના બે પ્રસંગો લખવા.) (કુલ ગુણ ૮) નોંધ : દરેક પ્રસંગના ૨ ગુણ આપવા.
૧. ડુંગર ભક્તની ભક્તિ નિષ્ઠા (‘દિવ્ય ચરિત્રો’ થી ‘સુરત મંદિરમાં સેવામાં’ સુધીના જ પ્રસંગો)
૧. બાળપણથી જ બાળ સખાઓને શ્રીહરિની ભક્તિનો ઉપદેશ - કથાવાર્તા સાંભળવી માટીનાં મંદિરો બનાવીને મૂર્તિ પધરાવવી અન્નકૂટ તેમજ આરતી વગેરે કરતા. ૧૮
૨. ભગવાનની ભક્તિ વિના એક ક્ષણ પણ નિરર્થક ન જવા દેતા. -એકાદશી -પૂનમે વરતાલ દર્શને. ૨૨
૩. મહેળાવ મંદિરમાં પધારેલા આચાર્ય મહારાજને બોર ધરાવ્યાં. ૨૮
૪. અદ્ભૂતાનંદ સ્વામીનાં દર્શને જાય ત્યારે ફળો, તેમજ શાક વગેરે લઈ જતા. ૨૮
૫. કોઠારની સેવા, ભંડારની સેવા, આ લોકના મોટાઈનો અનાદર - મુખ્ય ધ્યેય બ્રહ્મરૂપ થઈ મહારાજને અખંડ રાખવાનો દૃઢ નિશ્ચય. ૪૭-૪૮
૬. સમૈયામાં સેવા- સેવા અને તપની મૂર્તિ - સમૈયાની રસોઈનાં વાસણો ઉત્સાહથી ઊટકી નાખતા. ૪૯-૫૦
૭. બ્રહ્મચારી સાથે ગામડામાં ફરતા સવાર-સાંજ મંદિર તથા ચોક વાળી નાખે, પાણી ભરી લે ભંડારની સેવા કરે. ૫૦
૨. અપ્રતિમ સાધુતાનું મૂર્તિમાન સ્વરૂપ શાસ્ત્રીજી મહારાજ
૧. નંદ સાધુ જેવું વૃત્તાંત. ૧૩૬
૨. વડોદરામાં રાત્રે સંત-અસંતના લક્ષણો - અમારે કોઈ ફરિયાદ કરવી નથી અને કોઈ ઉપર રોષ નથી. ૨૨૫-૨૨૬

૩. શાસ્ત્રી યજ્ઞપુરુષદાસજી જેવો ધન-સ્ત્રીનો ત્યાગી દીઠો નથી. ૨૬૯-૨૭૦
૪. આપણે તો સાધુનો માર્ગ છે. તિરસ્કાર અપમાન સહન કરવાં. (કિશોરભાઈ પોલીસને) ૨૮૨-૨૮૩
૫. લોટાવાળો પ્રસંગ - અમદાવાદના સાધુ ૩૮૮
૬. અમારાથી જરિયાન ગાલીચા ઉપર ન બેસાય. ૪૨૨-૪૨૩
૭. સ્ત્રી-ધનના સંપૂર્ણ ત્યાગી સ્વામીશ્રી બોટાદની ટિકિટ કઢાવવા આણંદ ગામ અને સ્ટેશન વચ્ચે ત્રણથી ચાર આંટા થયા. ૪૮૦
૮. અડસઠ તીરથ મારા સંતને ચરણે. ૫૦૮-૫૧૦
૯. સાધુથી બીજી વખત પત્તર પલાળાય જ નહિ. ૫૯૫-૫૯૬
૧૦. વજાદપિ, કઠોરાણિ, કોમલાનિ, કુસુમાદપિ. ૫૯૭
૩. પ્રેમરૂપી દોરીએ બંધાયેલા શાસ્ત્રીજી મહારાજ
૧. હરિકૃષ્ણદાસજીને દર્શન દેવા ચચાણા પધાર્યા. ૪૪૧-૪૪૨
૨. અંતર્યામી અંતરનો સાદ સાંભળે છે. - ‘અત્યારે સ્વામી ક્યાંથી હોય ? ’ રેવાબા ૪૪૯-૪૫૦
૩. ‘મારો જન્મ મંદિર કરવા સારુ જ છે.’ - માંદગી છોડી મહુવા ગયા ૪૭૭
૪. ઝાડેશ્વરમાં લક્ષ્મીબાને વચનામૃત પારાયણનો સંકલ્પ - મંદવાડનો ત્યાગ કરીને ઝાડેશ્વર પધાર્યા ૪૮૫
૫. પુરુષોત્તમ સ્વામીનો આગ્રહ એટલે ‘ના’ નો કાગળ લખ્યો છતાં ખાનદેશ ગયા. ૪૮૬-૪૮૭
૬. સારંગપુરનું આકર્ષણ યોગીજી મહારાજને મળવા માટે વારંવાર આવતા. ૪૮૨
૭. બળદો આ બાજુ ખેંચી લાવ્યાં. ૬૨૨

પ્ર.૯ નીચે આપેલા પ્રસંગોમાંથી કોઈ પણ ત્રણ પ્રસંગ વર્ણવી મનન લખો.

(પ્રસંગવર્ણન આઠેક લીટીમાં તથા મનન ચારેક લીટીમાં લખવું) (કુલ ગુણ ૧૨)

નોંધ : પ્રસંગના ૩ ગુણ, મનનનો ૧ ગુણ. મનન અહીં આપ્યા કરતાં જુદું પણ હોઈ શકે પણ વિષયને અનુરૂપ હોય તો તેના પૂરેપૂરા ગુણ આપવા.

૧. પિતાને ઉપદેશ (૪૪-૪૬) પ્રસંગ : શુકદેવજીએ જેમ વ્યાસજીને ઉપદેશ કર્યો હતો તેમ મહેળાવ જતા ગાડામાં ડુંગર ભક્તે પિતા ધોરીભાઈને ઉપદેશ આપતાં કહ્યું : ‘પિતા-પુત્રનો સંબંધ અજ્ઞાન ભરેલો છે. જેમ દેહ નાશવંત છે, તેમ આ સંબંધ પણ ખોટા પડી જશે. મનુષ્ય દેહનું સાર્થક તો બુદ્ધિ વડે સાચા બ્રહ્મનિષ્ઠ સદ્ગુરુને ઓળખીને તેમનો સમાગમ કરી નાશવંત દેહમાં પોતાપણાની ભાવનારૂપ અજ્ઞાન ટાળી ભગવાનની ભક્તિ કરવી એ જ છે. વૈરાગ્યવાન અને ભક્તિથી સર્વ રીતે આવૃત્ત પુત્રની પરાવાણી સાંભળી ધોરીભાઈનું મન નિર્મળ થયું. જાણે શ્રીહરિ જ પોતાના પુત્ર દ્વારા ઉપદેશ કરે છે. તેવું જ્ઞાન ધોરીભાઈને થયું. પુત્રભાવ ભુલાઈ ગયો. ભગવાનને જોવાની દૃષ્ટિ થઈ અને માયાનું આવરણ ટળી ગયું. એટલે ડુંગર ભક્તે ઉપદેશ આપવો બંધ કર્યો. વાત્સલ્યથી ડુંગરભાઈને માથે હાથ મૂક્યા. મનન : જેને ભગવાનનું જ્ઞાન થાય અને બીજાને કરાવી શકે તે મોટા. શુકદેવજી એ પણ પુત્ર હોવા છતાં જ્ઞાની પિતાને ઉપદેશ આપી મોહમાંથી છોડાવ્યા હતા. તેમજ ડુંગર ભક્તે પણ પિતાને મોહના બંધનમાંથી છોડાવી, પોતાના ગૃહત્યાગનો માર્ગ મોકળો કર્યો.
૨. અસ્મિન્ સંપ્રદાયે એકમેવ (૧૫૬-૧૫૭) પ્રસંગ : વડોદરામાં સ્વામીશ્રી અને સચ્ચિદાનંદ બ્રહ્મચારી રંગાચાર્ય પાસે ભણતા હતા. સ્વામીશ્રી એક દિવસ માટે પણ બહાર જાય તે રંગાચાર્યને ગમતું નહિ. સ્વામી જેવો વિદ્યાર્થી તેમને ક્યારેય મળ્યો ન હતો. સ્વામીશ્રીમાં ભગવાન સહજાનંદ પ્રત્યેની જે પરાભક્તિ હતી અને ભક્તિરસમાં તરબોળ બની તદ્દત્ ભાવને પામી જવાની જે અભીપ્સા હતી. તે તેમને અદ્વિતીય લાગી. દરેક સૂત્રના અન્વેષણમાં, ગીતાના દરેક શ્લોકના ભાષ્યમાં સ્વામી અને શ્રીજીના સ્વરૂપના પ્રતિપાદન કરતાં ગૂઢ તત્ત્વો શોધી સ્વામીશ્રી રંગાચાર્ય પાસે મૂકતા, ત્યારે રંગાચાર્ય અવાક થઈ જતા ! પુરાણોની પરાવાણીમાંથી ભગવાનના સ્વરૂપનિરૂપણનાં સૂત્રો શોધી કાઢવા માટેની દૃષ્ટિ તેમની પાસે ન હતી. તેઓ સમજતા હતા કે જે ભક્તમાં કેવળ સર્વ સ્થળે ભગવાનને જ જોવાની દૃષ્ટિ હોય તેની પાસે જ શાસ્ત્ર સમજવાની દૃષ્ટિ હોય. શ્રુતિઓમાંથી અને સૂત્રોમાંથી ભગવાનના સાકાર સ્વરૂપનું પ્રતિપાદન કરતા અર્થ જ્યારે સ્વામીશ્રી રજૂ કરતા ત્યારે તેમને થતું કે આ માત્ર સાધુ જ નથી, પરંતુ ગુપ્ત વેશે પોતાની સેવા અંગીકાર કરવા વિદ્યાર્થી-સ્વરૂપે કોઈ મહાન ઈશ્વર-સ્વરૂપ પોતાની પાસે અભ્યાસ કરે છે ! આ જ ભાવથી તેઓ ઘણી વખત બોલતા ‘અસ્મિન્ સંપ્રદાયે એકમેવ’ ગઢપુરમાં મહિધર શાસ્ત્રીનો પરાજય કર્યો તે વખતે પણ આ જ શબ્દો વિહારીલાલજી

મહારાજને કહ્યા હતા. **મનન** : દરેક સ્થળે કેવળ ભગવાનને જ જોવાની દૃષ્ટિ હોય તો જ શાસ્ત્રના શબ્દોનો સાચો અર્થ સમજાય. જેણે સમ્યક્ પ્રકારે ભગવાનને રાખ્યા હોય તે જ શાસ્ત્રના ગૂઢ તત્ત્વો શોધી શકે, સમજી શકે, સમજાવી શકે. આવા સંતને યથાર્થ ઓળખવા તે પણ એવા જ્ઞાની હોય તે જ ઓળખી શકે.

૩. **નિદ્રા તો અમારી ગાદીતળે છે. (૬૧૯-૬૨૦) પ્રસંગ** : અમદાવાદમાં ખેંગારજીભાઈ એ કેટલાક માસથી નિદ્રાના અભાવથી શક્તિહીણ થયેલા તેમના સ્કૂલના પ્રિન્સિપાલ વિનાયકરાવને સ્વામીશ્રી પાસે લાવીને વાત કરી તો સ્વામીશ્રીએ કહ્યું : ‘નિદ્રા તો અમારી ગાદી તળે ઘણીય છે. માટે વર્તમાન ધરાવી સત્સંગી થાય અને વચનામૃત વાંચવાનો અભ્યાસ રાખે તો નિદ્રા તો આજે આવે.’ નિષ્ણાત ડૉક્ટરો અને વૈદ્યોએ અસાધ્ય જાહેર કરેલો રોગ સ્વામીશ્રી કેવળ વચનામૃત વંચાવી દૂર કરી શકે ! તેમણે તરત જ વર્તમાન લીધાં, વચનામૃતનું પુસ્તક લીધું અને આસને જઈને સૂતાં સૂતાં સેવક પાસેથી બે-ત્રણ વચનામૃત સાંભળતાં જ ઘસઘસાટ ઊઘવા લાગ્યા. સેવકે આ ખબર ખેંગારજીભાઈને આપી. આઠ-દસ મહિનાની ભયંકર અશાંતિ પછી આ આઠ કલાકની ઊંઘથી શાંતિ અને આનંદ થઈ ગયો. સ્વામીશ્રીના આશીર્વાદનું આ ફળ છે, તેવી તેમને પ્રતીતિ થતાં ચુસ્ત સત્સંગી થઈ ગયા. **મનન** : ‘સબ દર્દો કી એક દવા સત્પુરુષનો આશરો.’ સાચા સંત આલોક અને પરલોક બંનેનું સુધારે છે.

૪. **અંતરથી સાધુ થા (૨૯-૩૦) પ્રસંગ** : વિહારીલાલજી મહારાજને આચાર્ય પદવી ધારણ કરાવી તે પ્રસંગે ડુંગર ભગતને કોઠારી બેચર ભગત મળ્યા. ઓળખ પૂછી પોતાની સાથે રહેવા માટે પૂછ્યું. કોઈપણ પ્રલોભનમાં ન ફસાતાં પોતાનું નિશાન સાધુ થવાનું દૃઢતાપૂર્વક સાચવતા. એટલે તરત જ ના પાડતાં કહ્યું : ‘મારે તો સાધુ થવું છે, પણ પાર્ષદ સાથે રહેવું નથી.’ તેથી કોઠારીએ બાળભક્તને કહ્યું : ‘અંતરથી સાધુ થા.’ બાળભક્તે નીડરતાપૂર્વક જવાબ આપ્યો : ‘તમે અંતરથી સાધુ થાઓ. મને તો એવા સાધુ મળશે ત્યારે સહેજે થવાશે.’ **મનન** : સત્ય વાતની રજૂઆત નીડરતાપૂર્વક કરવી જોઈએ. આપણા ધ્યેયની આડે આવતાં પ્રલોભનોને ઓળખી તેનાથી દૂર જ રહેવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

૫. **કોશિશ કરજો, સત્સંગ વધશે. (૬૩૩-૬૩૪) પ્રસંગ** : રાજપુર પારાયણમાં આવેલા ગાનાના હરમાનભાઈને સ્વામીશ્રીએ બોલાવીને પૂછ્યું : ‘તમારે ત્યાં આફ્રિકામાં સત્સંગ કેવો છે ?’ એટલે હરમાનભાઈએ હાથ જોડી કહ્યું : ‘દયાળુ ! આફ્રિકામાં કચ્છી સત્સંગીઓ છે, બીજા પાટીદારો પણ છે, પણ સત્સંગનો આવો અદ્ભુત રંગ ત્યાં નથી. ત્યાં તો ફક્ત આંગળીને વેઢે ગણી શકાય એટલા સત્સંગીઓ જ છે. ત્યાં આર્ય સમાજ, શીખ, જૈન, સનાતન, મુસલમાન, ખોજા અને ક્રિશ્ચિયન ધર્મની સંસ્થાઓનાં મંદિરો છે, પણ આપણા સંપ્રદાયનું કોઈ ભવ્ય મંદિર નથી કે કોઈ વ્યવસ્થિત સંસ્થા પણ નથી.’ એટલું કહીને પછી સ્વામીશ્રીને તેમણે પ્રાર્થના કરી : ‘સ્વામીબાપા ! આફ્રિકામાં સત્સંગ વધે, ભવ્ય મંદિરો થાય, સંતોનો સમાગમ મળે એવી દૃષ્ટિ કરો.’ સ્વામીશ્રીએ તેમના તરફ હસીને કહ્યું : ‘કોશિશ કરજો, સત્સંગ વધશે, મહારાજનો વર છે.’ આ સંતવર્યના આટલા જ શબ્દોમાં, આફ્રિકામાં અતિ અપાર દિવ્ય સત્સંગ અને અક્ષરપુરુષોત્તમની શુદ્ધ ઉપાસનાને પ્રેરતાં ભવ્ય મંદિરો સમાયેલાં છે, તેની હરમાનભાઈને તે વખતે ક્યાંથી ખબર પડે ? એ તો ભવિષ્યના ઈતિહાસના જ્યારે તેઓ દ્રષ્ટા બનશે ત્યારે જ તે જોઈ શકશે ! **મનન** : સંતના વચનમાં બધુય સમાયેલું છે. ભૂલથી પણ બોલાયેલું વચન સત્ય થતું હોય છે. તો આ તો આજ્ઞા હતી. આજે આપણે જોઈ શકીએ છીએ કે આફ્રિકામાં તો સત્સંગ થયો પણ આફ્રિકાથી બીજા દેશોમાં ફેલાતાં ફેલાતાં નવ ખંડ ધરતીમાં સત્સંગ ફેલાઈ ગયો.

પ્ર.૧૦ નીચે આપેલાં પાત્રોમાંથી કોઈ પણ એક પાત્રના પ્રસંગો વર્ણવી વ્યક્તિત્વનું આલેખન કરો. (કુલ ગુણ ૮)

નોંધ : પાત્રના પ્રસંગો વધારે હોય તેથી બધા જ પ્રસંગોનું વર્ણન હોવું જરૂરી નથી. પ્રસંગોના ૬ ગુણ અને વ્યક્તિત્વના આલેખનના રગુણ.

૧. **મોતીભાઈ ભગવાનદાસ (આણંદ)**

પ્રસંગો : ૧. તમારું ઘર ઓલવતાં અમે બહુ દાઝી ગયા

૪૬૯-૪૭૦

૨. પુરુષોત્તમપુરામાં લાગેલી આગની તપાસ કરવા સ્વામીશ્રીએ મોતીભાઈને મોકલ્યા - મોતીભાઈએ સમાચાર આપતાં કહ્યું : ‘દસ વર્ષ પરાની સેવા કરી પણ દશા વળી નહિ.’ ત્યારે સ્વામીશ્રીએ કહ્યું : ‘તમારાં તમામ પાપ બળી ગયાં. હવે સારું થશે.’ ત્યારે મોતીભાઈએ કહ્યું : ‘આપના સંબંધમાં આટલાં વર્ષોથી આવ્યા પછી પણ પાપ રહ્યાં હશે ખરાં ?’ ત્યારે સ્વામીશ્રીએ કહ્યું : ‘ભગવાનના એકાંતિક ભક્તને ભગવાન સિવાય બીજે ઠેકાણે પ્રીતિ કે વાસના રહે તે જ પાપ કહેવાય. બંગલો બળી ગયો મહારાજે સાંખ્યજ્ઞાન કરાવી દીધું. હવે સંપત્તિ વધશે તો પણ વાસના નહિ રહે.

૫૮૧-૫૮૨

૩. આ સમયે સ્વામીશ્રી આશાભાઈ પાસે રકમની માગણી કરે છે. આશાભાઈ મોતીભાઈને શરાફને

ત્યાં મોકલી રકમ મંગાવીને આપે છે. મોતીભાઈ : ‘આવે ટાણે તો જે મોજ આપી શકે તેવા સમર્થ હોય તે માગે કાં તો મૂરખ હોય તે માંગે. આપે તો શ્રીજીમહારાજને અખંડ ધારી રાખ્યા છે અને તે સ્વરૂપ છો. અમે આ વખતે ટાણું ચૂકીએ તો, અમને મોજ આપવા આપ પધાર્યા છો, તે ટાણું જાય.’ ૫૮૩

૪. મોતીભાઈ, આશાભાઈ અને ઈશ્વરભાઈની સહિયારી જમીનનું મહેસૂલ ચઢી ગયું - કલેક્ટરની નોટિસ - મોતીભાઈનો સ્વામીશ્રીને પત્ર સાથે કીર્તન - કાગળ વાંચવાનો સ્વામીશ્રીનો ઈન્કાર - કીર્તન સંભળાવવાનું કહ્યું - મુંબઈ બોલાવ્યા - તેમનું કામ કરવાની નિગુર્ણદાસ સ્વામીની ના - દશા સુધારો તો જ કામ કરું. ૬૪૧-૬૪૩

વ્યક્તિત્વનું આલેખન : સ્વામીશ્રી સાથે નિષ્ઠાપૂર્વક જોડાયેલા હતા. વિષમ પરિસ્થિતિમાં પણ સ્વામીશ્રી પ્રત્યેના દિવ્યભાવમાં ક્યાંય પણ ખામી ન હતી. સ્વામીશ્રી તેમનું કામ કરે કે ન કરે તો પણ તેમનામાં મનુષ્યભાવ ન હતો. પોતાના દુઃખના સમયે પણ સ્વામીશ્રીના દર્શન માત્રથી દુઃખ ભૂલી જતા.

૨. વિજ્ઞાનાનંદ સ્વામી :

પ્રસંગો : ૧. નંદ પંક્તિના સંત - વિદ્વાન, શાસ્ત્રોના ઊંડા અભ્યાસી, શ્રીજીમહારાજ સાથે ૧૨ વર્ષ રહ્યા હતા. - મહારાજનો હૃદયગત અભિપ્રાય જાણનારા - સંવત ૧૮૩૭ના ચૈત્ર સુદ નવમીના સમૈયામાં વરતાલમાં ડુંગર ભક્તે મનોમન ગુરુ તરીકે સ્વીકાર્યા - ‘છોકરા તારે સાધુ થવું છે.’ - ઘેર જવાની સ્વામીની આજ્ઞા ૩૧-૩૪

૨. પ્રથમવાર સુરત આવેલા ડુંગર ભક્તને લાડુ જમાડી તૃપ્ત કર્યા. ૩૮
૩. બાળ ભક્તને શાસ્ત્રવિદ્યામાં નિપુણ કરવાનો સંકલ્પ ૩૯-૪૦
૪. સુરતથી ધોરીભાઈ સાથે પાછા જવાની સ્વામીની આજ્ઞા ૪૨
૫. પિતાશ્રીની રજાચિઠ્ઠી સાથે વડોદરામાં વિજ્ઞાનાનંદ સ્વામીને મળેલા ડુંગર ભક્તને સ્વામીશ્રીએ આપેલી ધીરજ. ૪૯
૬. ડુંગર ભક્તને દીક્ષા આપવાની આચાર્ય મહારાજે ના પાડતાં દુઃખી - દીક્ષા પ્રસંગે ડુંગર ભક્તને ભગવાં વસ્ત્ર અને પાત્ર આપ્યાં ૫૩-૫૪
૭. યજ્ઞપુરુષદાસજીને અંગત સેવાના અધિકારી બનાવ્યા ૫૫
૮. ઉત્તમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચયનો ઉત્તર સાંભળી ભગતજીનો સમાગમ કરવાની યજ્ઞપુરુષદાસને આપેલી આજ્ઞા. ૫૯
૯. ‘શ્રીજીમહારાજના સર્વોપરીપણાની વાત વચનામૃતની સાબે કરાવી મહારાજને સર્વોપરી સમજવાની આજ્ઞા. ભગતજી મહારાજે ‘સ્વામી અક્ષર છે.’ એ વાતનું પ્રતિપાદન કર્યું. તેની પણ પુષ્ટિ કરી. ૬૫-૬૬
૧૦. પોતાના કાર્યનો પૂરતો સંતોષ અને શિષ્ય માટેની ચિંતા ટળી જતાં યજ્ઞપુરુષદાસની ગુરુ ભક્તિથી પ્રસન્ન થતા થકા સંવત ૧૮૪૧ના અધિક જેઠ વદિ ૧૨ ને દિવસે ધામમાં પધાર્ય. ૭૩-૭૪

વ્યક્તિત્વનું આલેખન : મહારાજમાં સર્વોપરી નિષ્ઠા રાખનાર અને સ્વામી અક્ષર છે. તેવી સ્પષ્ટ સમજણવાળા હતા પણ જાહેરમાં તેનું પ્રતિપાદન ન કરી શકતા પણ પ્રિય શિષ્યને આ વાત સ્પષ્ટપણે સમજાવી. સાચા સાધકને પોતાનામાં બાંધી રાખનારા ન હતા. માટે યજ્ઞપુરુષદાસને ભગતજીની ઓળખાણ થતાં તેમનો સમાગમ કરવાની આજ્ઞા આપી દીધી. શિષ્યનું ભવિષ્ય સુરક્ષિત થઈ જતાં પોતે આ લોકનો ત્યાગ કરી દીધો.

વિભાગ - ૩ : ‘સ્વામીની વાતો’ ઓગણીસમી આવૃત્તિ, ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૧

અભ્યાસક્રમની વાતોના ક્રમાંક : પ્રકરણ ૩/૧, ૩, ૫, ૭, ૮, ૯, ૧૦, ૧૨, ૧૩, ૧૫, ૧૬, ૧૭, ૧૮, ૨૦, ૨૧, ૨૨, ૨૫, ૨૬, ૨૭, ૨૮, ૨૯, ૩૦, ૩૧, ૩૨, ૩૩

પ્ર.૧૧ નીચે આપેલા પ્રશ્નોના એક (સંપૂર્ણ) વાક્યમાં જવાબ લખો. (કુલ ગુણ ૪)

નોંધ : અડધા સાચા જવાબનાં ગુણ આપવા નહીં.

૧. શ્રીજીમહારાજ કોના દ્વારા અખંડ રહ્યા છે ? (૨૦/૧૦૮)
૪. મોટા એકાંતિક સાધુ દ્વારા શ્રીજીમહારાજ અખંડ રહ્યા છે.
૨. તમારે તો પૃથ્વીનું વેજું છે આનો અર્થ લખો. (૨૭/૧૧૧)
૪. પ્રત્યક્ષ મહારાજ ને પ્રત્યક્ષ સંત પ્રગટ વિરાજે છે, એવું તમારું મોટું ભાગ્ય છે અથવા પૃથ્વી જેટલું નિશાન છે. તે ગમે ત્યાં નિશાન મારો તો પણ તે સાચી જગ્યાએ જ લાગવાનું છે.
૩. સત્સંગ થયો ક્યારે જાણવો ? (૧/૯૫)
૪. એક એક સાધુ વાંસે લાખો મનુષ્ય ફરે ત્યારે સત્સંગ થયો એમ જાણવું.

૪. કઈ સમજણ હોય તો ભૂંડો સંકલ્પ પણ ન થાય ? (૧૫/૧૦૪)

જ. 'યો વેતિ યુગપત્સર્વ પ્રત્યક્ષેણ સદા સ્વતઃ।' અથવા જે એક સાથે, સર્વ જીવ-પ્રાણીમાત્રના આશયને પ્રત્યક્ષપણે, કશા પણ આધાર-સાધન વિના સદાકાળ જુએ-જાણે છે. એવી સમજણ જેને હોય તેને ભૂંડો સંકલ્પ પણ ન થાય.

પ્ર.૧૨ નીચે આપેલા પ્રશ્નોમાંથી કોઈ પણ બેના મુદ્દાસર જવાબ લખો. (પાંચેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ ૬)

૧. શ્રીજીમહારાજ અને મોટા સંતની દૃષ્ટિ ક્યારે થાય ? (૨૫/૧૧૦)

જ. દૃઢ ધર્મ હોય તથા આત્મા-પરમાત્માનું અતિ દૃઢ જ્ઞાન હોય તથા પંચવિષયમાં અતિશે દૃઢ વૈરાગ્ય હોય તથા પુરુષોત્તમ ભગવાનની માહાત્મ્ય જ્ઞાને સહિત અનન્ય ભક્તિ હોય, તેને માથે દૃષ્ટિ થાય છે, પણ દેહાભિમાની માથે દૃષ્ટિ થાતી નથી.

૨. મંદિર વિના મૂર્તિઓ પધરાવશો ક્યાં ? એ વિશે સ્વામીએ કહેલો પ્રસંગ તથા તેનો સિદ્ધાંત લખો. (૧૩/૧૦૩)

જ. 'આ મંદિર સારુ મૂર્તિયું લેવા ગયા ત્યારે સલાટે કહ્યું જે, 'કેવી મૂર્તિયું કાઢી આપું ?' ત્યારે સાધુએ કહ્યું : 'આ નકશા પ્રમાણે કાઢી આપો.' ત્યારે તે સલાટે કહ્યું જે, 'લાખો રૂપિયાનું મંદિર હોય ત્યારે એવી મૂર્તિયું શોભે'. પછી સાધુએ કહ્યું જે, 'મંદિર પ્રમાણે જ મૂર્તિયું લેવા આવ્યા છીએ ત્યારે કહે જે, 'તો કાઢી આપું.' પછી સલાટે મૂર્તિયું કાઢી આપીયું. તેમ આપણે બ્રહ્મરૂપ થયા વિના પુરુષોત્તમને પધરાવશું ક્યાં ? માટે પુરુષોત્તમ પધરાવવા હોય તો બ્રહ્મરૂપ થાવું.'

૩. ગુણબુદ્ધિવાળા અને ખરેખરા સત્સંગી કોને કોને ગણાવ્યા ? શા માટે ? એવા સત્સંગી કેમ થવાય ? (૮/૮૮-૧૦૦)

જ. શ્રીજીમહારાજ બ્રહ્માનંદ સ્વામીને ગુણબુદ્ધિવાળા સત્સંગી કહે છે કારણ કે તે મહારાજ ક્યાં હતા ને ક્યાંથી આવ્યા છે તેનો જવાબ આપી શક્યા નહિ. જ્યારે ગોરધનભાઈ, પર્વતભાઈ આદિકને ખરેખરા સત્સંગી ગણાવ્યા કારણ કે તે તો મહારાજને ત્રણે અવસ્થામાં નિરંતર દેખતા હતા. એવા સત્સંગી થવાનો ઉપાય બતાવતાં મહારાજ બોલ્યા જે, 'એવા સત્સંગી તો, તો થવાય જો માયિક ભાવ ટાળીને, પોતાના આત્માને અક્ષરરૂપ માનીને, મારી મૂર્તિનું અખંડ ચિંતન કરો, તો એવા સત્સંગી થવાય.

પ્ર.૧૩ નીચે આપેલા કોઈ પણ બેના દૃષ્ટાંત અથવા પ્રસંગ વર્ણવી તેનો સિદ્ધાંત લખો.

(કુલ આઠેક લીટીમાં) (કુલ ગુણ ૬)

નોંધ : સિદ્ધાંત મૌલિક રીતે લખવાનો હોવાથી અહીં આપેલા જવાબ સિવાયનો સિદ્ધાંત પરીક્ષાર્થીએ લખેલો હોય તો તે દૃષ્ટાંતને અનુરૂપ છે કે નહીં તે પરીક્ષકે જાતે નક્કી કરીને તેના ગુણ આપવાના છે. દૃષ્ટાંતના ૨ ગુણ, સિદ્ધાંતનો ૧ ગુણ.

૧. ગરુડની પાંખમાં મચ્છર : (૩૧/૧૧૩) દૃષ્ટાંત : ગરુડ પૃથ્વી ઉપર આવ્યો હોય ને તેની પાંખમાં મચ્છરિયું બેસી જાય તો કેટલો પ્રયાસ પડે ? ત્યારે કહ્યું જે, 'કાંઈ પ્રયાસ પડે નહિ.' ત્યારે સ્વામી બોલ્યા જે, 'ગોપાળાનંદ સ્વામી ને મુક્તાનંદ સ્વામી તે તો ગરુડ જેવા છે, તેની પાંખમાં આપણે બેસી ગયા છીએ, માટે કાંઈ ચિંતા ન રાખવી.'

સિદ્ધાંત : મોટાપુરુષ મળ્યા છે. તો તેમને મૂકવા નહિ. તેમની આજ્ઞા રૂપી પાંખમાં બેસી જવું એટલે કે આજ્ઞા સારધાર પાળવી. તો કાંઈ કસર રહેશે નહિ.

૩. સમુદ્રમાં ચાલ્યા જતા વહાણને મોટા મચ્છ જુએ છે. (૨૮/૧૧૨) દૃષ્ટાંત : જેમ સમુદ્રમાં વહાણ ચાલ્યું જતું હોય તેને મોટા મચ્છ હોય તે જોઈને મનમાં એમ જાણે જે, આ આપણા જેવો મચ્છ છે તે ચાલ્યો જાય છે, પણ જેવું વહાણ છે ને સમુદ્ર તારે એવું છે ને લાખો-કરોડો રૂપિયાનો માલ લઈ જાય છે ને લાવે છે, તેને જાણી શકતો નથી.

સિદ્ધાંત : મૂર્ખ અને મૂઢમતિ જીવ માછલાં જેવા અજ્ઞાની હોય છે. તેઓ મહારાજ અને મહારાજના સંતના સામર્થ્યને ઓળખી ન શકવાથી પોતાના જેવા જ જાણે છે. એ જ એમનું અજ્ઞાન છે.

૩. જળકાતરણી માછલું : (૨૭/૧૧૧) દૃષ્ટાંત : ખરેખરું જ્ઞાન થાય તો તે માયાના પેયમાં આવે નહિ, જેમ જળકૂકડીને જળ લોપે નહિ, તેમ એવા પુરુષ માયામાં આવે તોય માયા લોપી શકે નહિ, તથા જેમ જળકાતરણી માછલું છે તે જાળમાં આવે નહિ, કેમ જે, બેય કોરે અસ્ત્રા જેવી ધાર હોય તે જાળને કાપીને નીસરી જાય, તેમ એવા સમર્થ પુરુષ હોય તે અનંત જીવને માયા પર કરી મૂકે એવા છે.

સિદ્ધાંત : એકાંતિક સત્પુરુષ જળકાતરણી માછલા જેવા છે. તેઓ તો માયાના પેયમાં આવે નહિ પણ માયાના પેયમાં ફસાયેલા જીવોને પણ મુક્ત કરવાને સમર્થ છે. માટે આપણને એવા પ્રત્યક્ષ સંત પ્રમુખ સ્વામી મહારાજ મળેલા છે. તો મન, કર્મ, વચને તેમનો આશરો કરવાથી આપણે પણ માયાના પેયમાંથી છૂટી શકીએ છીએ.

પ્ર.૧૪નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ બે ઉપર અભ્યાસક્રમની ‘સ્વામીની વાતો’નું પ્રમાણ આપી સમજાવો. (આઠથી દસ લીટીમાં) (કુલ ગુણ ૪)

નોંધ : (૧) સમજૂતિ મૌલિક રીતે લખવાની હોવાથી અહીં આપેલા જવાબ સિવાયની સમજૂતિ પરીક્ષાર્થીએ લખેલી હોય તો તે પ્રસંગને અનુરૂપ છે કે નહીં તે પરીક્ષકે જાતે નક્કી કરીને તેના ગુણ આપવાના છે. પ્રમાણનો ૧ ગુણ, સમજૂતિનો ૧ ગુણ. (૨) ઉકેલપત્રમાં આપેલ સ્વામીની વાત સિવાય અભ્યાસક્રમમાં આવતી સ્વામીની વાતમાંથી બીજી કોઈ પણ વાત પરીક્ષાર્થીએ લખેલ હોય અને તે વિષયને અનુરૂપ આવતી હોય તો તેના ગુણ કાર્યાલયનું ધ્યાન દોરીને મૂકવા. જ્યાં બે પ્રમાણ આવતાં હોય ત્યાં કોઈ પણ એક પ્રમાણ અને તેને અનુરૂપ સમજૂતિ લખી હોય તો તેના પૂરા ગુણ આપવા.

૧. શ્રીજીમહારાજે વશરામ સુથારને કહ્યું, ‘આ તો તમે વૈકુંઠનો સંકલ્પ કર્યો, પણ જો અક્ષરધામનો સંકલ્પ કર્યો હોત તો કીડીઓ ત્યાં પણ પહોંચી જાત.’ (૩/૮૬-૮૭)
પ્રમાણ : એવી મોટપ તમમાં આવી છે તેનું કારણ કહું તે તમે સાંભળો જે, સર્વ થકી પર જે અક્ષરધામ, તેને વિષે બિરાજમાન એવા જે ભગવાન તેનો તમારે સાક્ષાત્કાર સંબંધ થયો છે.
સમજૂતિ : સર્વથી પર અક્ષરધામ તેને વિષે વિરાજમાન શ્રીજીમહારાજના સાક્ષાત્કાર સંબંધને લઈને તેમના સંતો-ભક્તોમાં પણ એવી સામર્થ્ય આવે છે કે તેઓ પણ તેમના સંબંધમાં આવનાર જીવોનું કલ્યાણ કરી શકે છે.
૨. ગામના સરપંચ આગળ ગામના માણસો હાથ જોડીને ઊભા રહે, રાજ્યના મુખ્યમંત્રી આગળ રાજ્યના શ્રેષ્ઠીઓ તેમજ ભારતના વડાપ્રધાન આગળ ભારતની સર્વે પ્રજા હાથ જોડીને ઊભી રહે. (૫/૮૭)
પ્રમાણ : મહારાજ તો ગારડીને ઠેકાણે છે ને તેમની આગળ તો જીવ, ઈશ્વર, પુરુષ ને અક્ષરાદિક તે સર્વે મહારાજ આગળ હાથ જોડીને ઊભા છે.
સમજૂતિ : શ્રીજીમહારાજ તો પૂર્ણ પુરુષોત્તમ નારાયણ સર્વોપરી, સર્વ અવતારના અવતારી હોવાથી તેમની આગળ તો જીવ, ઈશ્વર, પુરુષ ને અક્ષરાદિક તે સર્વે મહારાજ આગળ હાથ જોડીને ઊભા છે. માટે તેમને ગારડી જેવા કહ્યા છે.
૩. સતીને શિવજી પર સ્નેહ ઘણો પરંતુ શિવજીની ઘણી ના હોવા છતાં દક્ષ પ્રજાપતિના યજ્ઞમાં ગયા. (૩૨-૩૩/૧૧૪)
પ્રમાણ : (૧) ભગવાનને નિરંતર રાજી રાખવા હોય તેને ભગવાનની આજ્ઞા લોપવી નહિ અને આપણને ભગવાનનું સ્વરૂપ મળ્યું છે તે વિના બીજે સુખ ઈચ્છવું નહિ ને ખરેખરા ભગવાનના સાધુ હોય તેનો સંગ રાખવો, તો તેની ઉપર ભગવાન ને મોટા સાધુ નિરંતર રાજી રહે, એમાં કાંઈ સંશય નથી. (૨) આ જલે ભક્તે મારા સાથે જીવ ઘણો બાંધ્યો છે પણ મારો વિશ્વાસ ન આવે.
સમજૂતિ : (૧) આજ્ઞા વગર કરવામાં આવેલા કાર્યમાં દુઃખ જ રહેલું છે. સતી આજ્ઞા વગર ગયા, તો બળી મરવું પડ્યું માટે આજ્ઞા વિરુદ્ધનું કોઈ કાર્ય કરવું નહિ. (૨) સ્નેહ હોય પણ વિશ્વાસ ન હોય તો આજ્ઞા પળાતી નથી અને આજ્ઞા ન પળાય એટલે દુઃખ આવે છે.
૪. ‘જ્યાં જુએ ત્યાં રામજી બીજું ન ભાસે રે...’ (૭/૮૮)
પ્રમાણ : જેમ તીરમાં લીંબુ ખોસ્યું હોય ને તે તીરને જેમનો કરીએ ને તીરમાં જેમ લીંબુ દેખાય, તેમ વૃત્તિમાં ભગવાન રહ્યા છે એટલે તે વૃત્તિ જેમની કરીએ તેમની કોરે ભગવાન દેખાય છે.
સમજૂતિ : આનંદ સ્વામી, મુક્તાનંદ સ્વામી અને સ્વરૂપાનંદ સ્વામી ત્રણેના અંગ જુદા જુદા હતા. આનંદ સ્વામી મુક્તાનંદ સ્વામીનો સમાગમ કરે, મુક્તાનંદ સ્વામી સ્વરૂપાનંદ સ્વામીનો સમાગમ કરે તો એકબીજાની કસર ટળે અને આ રીતે કરવાથી અખંડ ભગવાનમાં વૃત્તિ રહે છે. સ્વરૂપાનંદ સ્વામીની વૃત્તિમાં ભગવાન જ હતા. તેથી તેમને જે કોરે વૃત્તિ કરે ત્યાં ભગવાન જ દેખાતા હતા.

❧ સમાપ્ત ❧